

84карт-5
с 30

СЕМЕНЛАНЫ АЗРЕТ

кар: 334
д

СЕМЬ
ТОИ

СЕМЕНЛАНЫ
АЗРЕТ

Ал башланган класслада
окъугъан сабийлеге назму
китаб

Китабны суратла бла джасагъан
МИЖЛАНЫ У. К.-Г.

СТАВРОПОЛЬ КИТАБ БАСМАНЫ
КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС БЕЛЮМЮ,
ЧЕРКЕССК 1987

Юч зат.

Юч зат барды джашар ючюн,
Тамам керекли:
Тамырлары керек кибик
Ёсген терекни.

Хар заманда хар биринден
Ашхылыкъ джауа:
Бири—Кюндю, бири—Джерди.
Бири уа—Хауа!

Юч сёз.

Юч сёз барды сёз дуньяда—
Тамам багъалы:
Бир сабий да тилленмейди,
Айтмай аланы.

Джюрютеди хар къайсысы
Терен магъана:
Бири—Сууду, бири—Ётмекди.
Бири уа—Ана!

Пионер.

Болур ючюн урунууну
Джигери,
Халкъгъа керек хар бир ишни
Чемери.

Ишле! Окъу! Билим бла
Саутлан.
Совет Джуртну джашнаб ёсген
Пионери.

Къач.

Бизни кёклени тюрюнден
Кетгенли бери джылы джай,
Къобанны сууу кюн-кюнден
Тазадан-таза, сайдан-сай.

Къатыракъ аяз къагъады,
Чапыракъ джангур джауады.
Заманны базман табагъы
Къышны джанына ауады.

Къышлыкъда джашил алысын
Кърау мыйыкъла салады.
Кюн джылыууну барысын
Кемден кем эте барады.

Къыбыла таба турнала,
Бир тюзеле, бир булгъана,
Кече, кюн демей ётелле,
Къышлауларына кетелле.

Джугъутурла да отлайла,
Къашха эчкиледен тартына,
Кёзюу келгинчи сакълайла,
Бармай аланы къатына.

Джер, сары чачын джашыра,
Акъ гюлмендисин атханды.
Суу, залим къышха баш ура,
Мияла кибик къатханды.

Бир чюйреди.

Бара тургъан къартны неда

Сакъатны

Къыйын тюлдю джолда

ызындан

Джетерге;

Джетгенликге, болушлугъунг

Болмаса,

Бир чюйреди аллына озуб

Кетерге.

Бола тургъанлай амалынг.

Хайырланыргъа бола тургъанлай

Амалынг,

Хайырланмайын бош кете эсе

Заманынг,

Сен анча сайын сезер керекли

Эсебин,

Зыраф этесе ёмюрюнгю бир

Кесегин.

Джунчумасын ол да алай.

Бара барыб, батыб къалыб

Батмакъда,

Къыйынлашыб чыкъгъан эсенг

Бир талай,

Бир белги къой сени ызынгдан

Келликге,

Хали билмей джунчумасын

Ол да алай...

Балта.

Балта терекни
Кесиб аудурду.
Бутагъын урду,
Къабугъун джонду.
Базыгъын къыйды,
Къуйругъун кесди,
Керек агъач деб
Айтырлай этди.
Эм джарды, джонду,
Чюйледи, керкди.
Джалан аязда бир джангы
Юй битди.
Юйню иеси
Юйюн тюзетиб,
Элин чакъырды
Къурманлыкъ этиб.
Болгъан бары да
Джыйылды бери:
Арбазда осал
Сибиртгиге дери.
Ички джюрюдю,
Алгъыш айтылды.
Балта уа сансыз
Эшикде къалды!..

Анамы бир кёрюб.

«Анангы кёрюрге
Джап-джангыз бир мадар:
Джап-джалан аякълай
Бу джолну кет да бар.

Ёмюрюнг джаяулай,
Къарамай артынга,
Туз джюклеб сыртынга,

Къыйналмай ахлунга.
Муратынг толлукъду,
Анангы кёрлюксе,
Алай а, не келсин,
Олсагъат ёллюксе»,—

Деселе да меннге,
Чыгъар эдим джолгъа:
Къууанч бла аджал—
Экиси да алда!

Джашаргъа да сюе,
Кёрююм да келиб,
Ёлсем ёлюр эдим,
Анамы бир кёрюб!..

Сёлеше билсем.

Сёлеше билсем бютеу тилледе,
Былай айтырем саулай халкълагъа:
— Анасын сюе билмегенлеге
Бере турмагъыз не сый, не багъа!

Эки кирсиз.

Биреу джууб тазалайды
Кийимин.
Биреу джуумай, эслеб таза
Киеди...
Джуууучудан эсе, тюзю,
Джюрегим,
Эслеб, таза кийиучюню
Сюеди.

Саггыш эт.

Тебрей туруб, джетеринге
Саггыш эт,
Джете туруб, кетеринге
Саггыш эт,
Къыса туруб, тешеринге
Саггыш эт,
Айта туруб, этеринге
Саггыш эт!

Бармакъла.

Башха-башха болгъанлыкъгъа
Бармакъланы болумлары,
Башха-башха болгъанлыкъгъа
Къолда тургъан орунлары,

Башха тюлдю къайсысын да
Кессенг, чанчсанг ачыгъаны,
Башха тюлдю хар бирини
Бирсилеге джарсыгъаны.

Джангы джыл.

Ишлегенди къаты сууукъ,
Къобан суугъа кёпюрюн...
Анга мин да ёт, Джангы джыл!
Ол оюлмаз — кёлтюрю!

Келир-келмез, юйлю болуб,
Урунууну башларса,
Ойнай, кюле бизни къатыш
Къарт болгъунчу джашарса,

Къарт болгъанлай ашырыбыз,
Сени орнунга джаш келир.
Кетгинчиннге иги ишлесенг,
Емюр сеннге сый берир!

Бармакъларым.

Бармакъларым барысы да
Къолумда,
Айырылмай, мен билгенли
Джашайла:
Урунууда, шохлукъ джашау
Болумда
Ата Джуртну халкъларына
Ушайла.

Сюйюб джаша.

Бир кюн туугъан, бир кюн ёлюр,
Кертиди ол.
Алай а сен ёлмей турлукъ
Адамча бол.

Джашау сени къууандырса
Къыйнаса да,
Джокъласа да, селеке этиб
Ойнаса да,

Акъгъа къара деме, неда
Къызылгъа — кёк.
Айтханьнгы, этгенинги
Ёлчеле, чек!

Учкуланда джашай эсенг,
Учкуланны,
Дагъыстанда джашай эсенг,
Дагъыстанны,

Джюрегингде болгъан затны
Этмей таша,
«Мындан иги джер джокъду!» —

деб

Сюйюб джаша!

Мийик болсун.

Кесим чагъым болгъанлыкъгъа,
Асламдыла тийрем, хоншум.
Ол себебден арбазым кенг,
Юйюм эркин, мийик болсун!

Тырнау.

Эки хоншу : бири—Тукъум,
Бири—Тырнау,
Къайтхандыла сабан сюрюб,
Урлукъ атыб.
Тукъумнукъу кёгергенди,
Болмай чырмау.
Тырнаунукъу чыкъмагъанды,
Башы къатыб.

Зар Тырнауну тар джюреги
Терк-терк тебиб,
Къызмар кёзюн джаш ёсюмге
Къаратханды.
Тырнау ишлеб, кече бла
Ёгюз джегиб,
Къатышдырыб, кёб сабанны
Къаралтханды.

Эртденбла уа, къуш-муш этиб,
Сезген-сезген
Аманлыкъны ачылырын
Суйгендиле.
Кюнортада, эл джыйылыб,
Терсге тергеб,
Зар кишини элден къыстаб
Ийгендиле.

Ортадан таб бир ыйыкъ да
Кетгинчиннге,
Къара сабан бирча джашил
Джашнагъанды.

Андан бери хар элчи да,
Хар къайда да
Сабанына тырнау эте
Башлагъанды.

Эки шохай.

Аркъан атыб, тутуб, джерлеб,
Элтиб тикге,
Эки шохай миннгендиле
Эмиликеге.

Ат илгениб, юркуюб, чочуб,
Кишнеб, къабыб,
Тебрегенди аллы айланган
Джары чабыб.

Учхум кибик бети агъарыб,
Кетиб нюрю,
— Алай тохтад, мен тюшеме!—
Деди бири.

— Тохтатырма десем, сен да
Манга ийнанма!
Кеси огъуна тюшюрлюкдю,
Бош къыйналма!..

Сора, шоху нёгерине былай дерге,
Ат атханды экисин да
Джерге-джерге.

Къарт бла джаш.

Къарт бла джаш, къочхар кюте,
Джаншай-джаншай
Турдула да, тебретиле
Азыкъ ашай.

— Сен сабийсе, айтханыма
Тюздю, хо,—де,
Джаучукъ къартха тыйыншлыды,
Манга тедже.

Мени тенгли болгъунчуннга
Ашай-ашай,
Безериксе бу дуньяда,
Джашай-джашай,—

Деди да ол, керпеслениб,
Къабды джауну,
Эскермеди бир кесекден
Боллукъ дауну.

Ол кёзюуде къочхарлары
Къойла таба
Джууукълашыб тебретиле,
Чаба-чаба.

— Ай, къочхарла къошулдула.
Ай, медет, ый!
Аягъынгы тюбюн кёргюзт,
Чаб, марджа, тый!—

Деди да къарт, гузаба этди
Нёгерине.
Джаш да, орнундан ёрге къобуб,
Аз эрине,

Чабыб барыб, тыйыб келиб,
Сора къартха
Айтыргъа да бир тебреди,
Салмай артха :

«Сен бир къартса, джетмиш джылгъа
Джетиб баргъан,
Тёрден туруб, кёрюнг таба
Кетиб баргъан.

Сени тенгли болгъунчу мен
Чаба-чаба,
Безерикме!» — дерге, къараб
Аны таба.

Алай а ол айталмады
Ачыкъ этиб,
Баям, къоркъгъан болур эди
Анасындан.

Анасындан къоркъмаса да,
Алай айтса,
Айыб эди тенглерини
Арасында.

Тетрадла.

Устаз чачды сабийлеге
Тетрадла,
Джазаргъа деб юслерине
Тукъум, атла.

Бирча болуб багъалары
Барыны да,
Киши джаза башлагъынчы
Бу сагъатда.

Алай бла аталсала
Алагъа атла,
Джаза-джаза бошалсала
Тетрадла,
Барысы да алгъын бирча
Болгъанлыкъгъа,
Бирча болмаз багъалары
Аланы артда.

Амма бла туудугъу.

— Къызым!—деди туудугъуна
Бир кюн амма,
Кёб юретди, юретирге
Сюйюб анга.

Сора къызчыкъ джууаб этди,
Башын чайкъай:
— Андан бери тогъуз чибин
Тутду Калкай!..

ДЖИЛТИН.

Тар оджакъдан чыгъар-чыкъмаз
Джилтинни,
Тау аязчыкъ дуркъу таба
Тюшюрдю.
Къургъакъ мулхар, терк
къабыныб

Тютюнлей,
Тюшген джилтин тутхан ишин
Биширди...

Аны юсюне къараб тургъан
Биреулен,
Къуугъун этиб отчулагъа
Келгенди:

«Ма ол элде, ма ол джерге
Джетигиз!
Бир ажымсыз джана болур!» —
Дегенди.

Джукълатдыла... Кёб зат зыраф
Болса да.
Бичен кюйдю, межамлагъа
Джетмеди.

Къуугъунчугъа айыб этген
Кёб болду.
Бюсюрюу а — бир адам да
Этмеди.

Агъач киши.

Биреу, чегетде айлана барыб,
Агъач кишиге тубегенинде,
Къоркъууда къалыб, къарыуун таныб:
— Джибер мени!—деб тилегенинде:

— Юч керти сёз айт да, бошлайым,—дей,
Эркинлик берди чегет иеси:

— Алай эт ансы, ма башлайым,—деб,
Айтыб тебреди тилекчи кеси.

— Мен кёрмегенме сенден эрши джан,
Не къоркъмагъанма бюгюнча джукъдан.
Экинчи бери джангыз да басмам,
Шо, бу джол сенден бир сау къутулсам...

Джюрекден чыкыгъан керти сёзлеге
Агъач киши да толу ийнаныб:

— Бар джолунга!—деб бошлаб
къойгъанды,
Аны тюз адам болгъанын таныб.

Колхоз бачха.

Булут джылагъаны сайын,
Къууанады колхоз бачха.
Уллу битим берир ючюн
Адамлагъа келир къачха.

Сом.

Асхат, байгъа джалчы болуб,
Эки кьолу берчден толуб
Ишлей эди, тынмай кеси,
Джокъ эдиле эгеч, кьарнаш,
Бир сабийи—джангыз бир джаш,
Сора юйюнде юй бийчеси.

Джангыз улан, эрке болуб,
Сууукъ суугъа тиймей кьолу,
Урунуугъа кьошмай юлюш,
Эркетиб ата, ана,
Кеси аллына ёсдю бала,
Баджармайын бир деб бир иш.

— Джаш, мындан кёб джалкъау болма,
Бюгюн ишге бармай кьалма,—
Деди да Асхат чыгъыб кетди.
Джаш, эриниб, джукъусураб,
Ёзелениб, абызыраб,
Бармазгъа кёб сылтау этди.

Анасы уа бек ахсыныб,
Джангыз джашын джазыкъсыныб,
Тентиреди, джер тентерди.
— Ишледим—де, атанг келсе,
Ма муну бер, ачха десе,—
Деб джашына бир сом берди.

Ингир болду. Асхат келди,
Ол джашына соруу берди:
— Баргъанмы эдинг?
— Баргъан эдим. —

— Ишледингми? Бармыд файда?
Джукъ алдынгмы? Ачханг къайда?
— Ма бу сомну алгъан эдим...

— Джаш, ачханы отха ат ары,—
Деб буюруб, Асхат аны
Отха атдырды. Ачха джанды.
— Ха! Ха! Ха!—деб джашы кюлдю,
Къатыны уа сейирсинди,
Сёлешмейин къараб къалды.
Аны юсюнден бир деб бир джукъ:
Не дауур джокъ, не скойюр джокъ!

Ашадыла, джукъладыла,
Асхат энтда ишге кетди.
Биягъынлай буйрукъ этди.
Биягъынлай—биягъыла.

Ингир ала Асхат келди,
Баласына соруу берди:
Биягъы джаш: «Ма, сом!»—деди.
Атасы аны отха атдырды.
Анасы энтда тѳзюб турду,
Джашыны кюлюрю келди.

Аны юсюнден бир деб бир джукъ:
Не дауур джокъ, не скойюр джокъ!
Барысы да тынчайдыла.
Асхат туруб ишге кетди,
Биягъынлай буйрукъ этди.
Энди, алгъынча болмай, была,
Ачыкъ этиб, сѳз ачдыла.
Бетден бетге даулашдыла.

Ишге кетди эрке бала.
Арыб, тозуб, сууукъсураб,
Джибиб, терлеб, абызыраб,
Къайтыб келди ингир ала.

Асхат ишден юйге келди,
Джашы мыдах джууаб берди:
— Ма сом,—деди, сымарлады.
Энтда буйрукъ берди Асхат:
— Маннга берме, кюйдюр, отха ат!
Джаш атмады, бек чарлады...

Къойчуну джыры.

Тикледе тая, сюрюуню джая,
«Хырейт!» дей, ышыра,
Алларын тыя, артларын джыя,
Сызгъыра, къычыра,

Тау солумлада, кюрт орунлада
Къойланы кютеме.
Санларым ойнай, малларым джайлай,
Ишими этеме.

Джарый, силкине, айный, тин кире,
Суулана, кериле.
Чибин къабмайын, джанлы чабмайын,
Джерсине, семире.

Джай джайлыкълада, къыш
къышылыкълада

Еселле малларым,
Джюрегим ойнай, къууанчым къайнай,
Учарлай санларым.

Бёрю бла агъач тауукъ.

Мухар бёрю къобуз болуб
Харам къарны.
Джолу болмай, джырыб келе
Терен къарны.

Терекде уа: «Тыркъ-тыркъ» эте
Агъач тауукъ,
Ууакъ-ууакъ чёблей эди,
Къуртла табыб.

Мурдар мухар санаб аны
Бек зауукъгъа,
Ыйлыкъдырыб былай айтды
Ол тауукъгъа:

— Агъач ашай, ачлыкъ джетиб
Бир ёлмейсе.
Бир юй ишлеб ичине да
Кирелмейсе.

— Сен да кесинг эс билгенли
Малны къуууб
Айланаса, кимин ашаб,
Кимин буууб.

Туугъасылы ишни табын
Билалмайса.
Сюрюу этиб аллынга бир
Сюралмайса!—

Деди тауукъ, бурнун тарта
Кетди бёрю.
Эшта, бедиш эте болмаз
Андан бери.

Сокъраныу.

Тюбюн бошатыб
Ашау бермедим.
Не сугъармадым,
Салмадым дарман.
Табмай керегин,
Болду терегим
Сансыздан-сансыз
Амандан-аман.

Джарым къуу болгъан
Гыджыр терекчик.
Юсюнде битген
Сокъур алмала.
Ашайма аладан
Болсам керекли,
Алгъаным сайын
Бетим уяла.

Киштик.

Киштик ёлгюнчю къазауатчыды,
Бир заманда да хорлатмай джаугъа.
Ол душманларын ашаб къойса да,
Тюшмейди сыйы, къалмайды даугъа.

Аны джаулары заран берелле,
Къайсы джаннга да, бир кесине тюл.
Аланы кёрсе кирир джер табмаз,
Юй къобхан кибик, мазаллы деу пил.

Аны джаулары—халкъны джаулары.
Халкъ разыды этген ишине.
Ма ол себебден сакълайла аны
Багъалы хантла, теше-мёшеле.

Уучу.

Бир кюн уугъа кетгенди да
Биреулен.
Чыпчыкъ ата, безий-безий
Баргъанды,
Аслан чартлаб аллына
Чыкъгъанында,
Огъу болмай, эси кетиб
Къалгъанды.

Къадыр.

Сен къарыулуса, сен тѣзюмлюсе,
Атдан, эшекден да артыкъды ишинг.
Алай а сениге, къалай эсе да,
Игиге санаб сукъланмайд киши.

Не ючюн десенг, джожъду ёмюрюнгде
Эшекде, атдача гылыуунг, тайынг,
Джашаб тураса, ёлюб къаласа,
Тукъумунг къуруй ёлгенинг сайын.

Алай болса да, сыйсыз кѣргюзген,
Тѣлюнг туйюлдю, халингди сени.
Къадыр къылыкъны юсюнгден атсанг,
Сукъландырлыгъенг энтда кѣблени.

Кѣзлеу бла тенгиз.

«Елкюч бер!»—деб суу тиледи
Тенгиз кѣзлеуден.
Кѣзлеу айтды: «Гурушха этме,
Берлик тюлме мен...

Таза тамчынг болмагъанлай
Саулай ичингде,
«Елкюч!»—дерге къалай келед
Сени кючюнгден?..»

Маске бла итле.

Итле, маскени онгсузгъа санаб,

— Талашамыса?—дедиле анга.

Ол джууаб этди, алагъа къараб:

— Кесине базгъан чыгъыгъыз алгъа!

— Мен!—деб бири айтды.—Мен!—деб бири

айтды.

Даугъа кирдиле узаймай итле.

— Ким онглу болса, ол алыр муну!—

Деб бир сюекни быргъады маске.

Ала талашыб, сюек амалтын

Бир-бирин кесиб халек этдиле.

Сюек да къалды, маске да къалды,

Итле уа кау-куу болуб кетдиле.

Турнала.

Тизгин учуб барадыла

Турнала,

Башчылары тюз башчылыкъ

Этеди.

Джууаб берген ол болса да

Алагъа,

Хар къайсысы кеси кесин

Элтеди.

Сёлеширге тили болса бу малны

Келе тургъан бир тууарны
Тууарчы,
Джетиб уруб, шобрасын
Къобарды.
Тынч хайуан, башын булгъай,
Тентирей,
Къара джерге къызыл къаны
Кёб барды.

Сёлеширге тили болса
Бу малны,
Ачыкъларед тууарчыны
Терслигин:
Кютюлмейин, джокъланмайын
Джайлыкъда,
Худжу къала айланнганын
Кесини.

Сёлеширге тили болса,
Дагъыда
Айтыр эди биреу урлаб
Кетгенин.
Джолда къачыб, урлагъандан
Къутулуб,
Стауатын джокълар къайгъы
Этгенин.

Тобум.

«Тоб» деб тийиб тобум
Джерге,
Юйден мийик чынгайд
Ёрге.
Джити затха
Джетдирмесем,
Ашагъанын төкдюрмесем —

Ургъанлыкъгъа,
Тюйгенликге,
Тюртюб, быргъаб
Ийгенликге,

Талмайд бели,
Сынмайд саны.
Не уа кёлю
Къалмайд аны.

Оюмсуз.

Тура билмей эслеб артха,
Джана тургъан къызыу отха
Кесин урду гёбелекке:
От кьоймады бир джары ийиб,
Къараб къарагъынчы кюйюб,
Тютюн болуб чыкъды кёкге.

Теке.

— Бааб-бааб-бапахан!
Юй тубюнде сары теке,
Сандыракъгъа бары теке!..

Джигейчиги джары теке,
Ашагъаны тары теке.
Ичгени боза теке,
Текелени оза теке.

Таш юсюне мине теке,
Къош ичине кире теке,
Бурма теке, бура теке,
Къая ранда тура теке.

Агъач къабукъ къыра теке,
Джашчыкъланы ура теке,
Кёзчюклерин сюзе теке,
Эчкилени тизе теке.

Мюйюзлери ёре теке,
Мени онгсузгъа кёре теке,
Чырпы бюксем, къыркъа теке,
Ачыулансам—къоркъа теке.

Дыгъы этейим, уппа этейим,
Ойнатайым, тепсетейим.
Сакъалынгдан салдырайым,
Стемейге бардырайым!..

Терен кенгеш этдиле.

Кёбден бери кёкде булут
Ойнайды,
Кёбден бери джерге тамчы
Таммайды.
Кюн кюйдюрюб, табигъатха
Къатылды,
Джер джарылыб, кысты-кысты
Атылды.

Акъ булутла, боз булутла,
Къарала,
Минги тауда джыйылыугъа
Кетдиле.
Бир демлеше, бир кенгеше
Бары ала,
Булут тилде терен кенгеш
Этдиле.

Къургъакълыкъгъа
джюрексиниб,
Тиш къысыб.
Тюрсюнлери темир бетли
Болдула.
Ашыкъмайын, тегерекден
Чеб тутуб,
Кёк джюзюне тыкъ-тыкълама
Толдула.

Энди болду бютюн сейир
Тамаша:
Кишнейдиле, аджирлеча
Талаша,

Гюрюлдейле, бугъалача
Туруша,
Дюнгюрдейле, къочхарлача
Уруша.

Элияла отну отха
Чакъдыла,
Шыбылала кёкню гёнюн
Къакъдыла.
Булутланы кёзлеринден
Шырылдаб,
Джуммай-джуммай «джыламукъла»
Акъдыла.

Ёсе эсе да чегетде терек.

Ёсе эсе да чегетде терек,
Бир талай хоншу анга да керек.

Хоншу болмаса, джелден сакъланмаз,
Хоншу болмаса, субай ёсалмаз,
Хоншу болмаса, бурушлу болур,
Хоншу болмаса, бутакъдан толур.

Къалын чегетни джоругъу къаты,
Къалын чегетни агъачы субай.
Еселле кюннге башларын атыб,
Бир-бирин сакълай, чыныгъа, чыдай.

Чёмюч.

Аякълыкъны алыр ючюн
Деу терекни кесди тенгим.
Джонуб, бичиб, салыб кючюн,
Андан чёмюч этди тенгим.

Бир джолда уа, ол да, мен да
Озуб бара чегет ичин,
Джата эди кесилген деу
Акъ топлукъла басыб юсюн.

Олтурдукъ да ол терекге,
Чёмюшчюкге айран къуйдум,
Ичалмадым! Сёлешмедим!
Джыларымы кючден тыйдым.

Чыкъгъандыла джетеклери,
Джерде къалгъан дюккючюнден.
Ёседиле мугур халда,
Джунчуй, джалчый, даулу ёсюмде.

Была эсиме салгъандыла,
Биз келгенли бюгюн бери,
Джашлай ёлген бир ананы
Ёксюз къалгъан сабийлерин.

Бугъачар.

Бир таначыкъ турады
Автобуса мынгайыб,
Озуб баргъан джашчыкъла
Этедиле мынга айыб.

Турушмады автобус,
Онг джанына джанлады.
— Къоркъутдум!—деб батырчыкъ
Башын ёхтем булгъады.

Арлакъ барыб, гюрюлдей
Джаргамчыкъны къзады,
Къазгъаныны себеби:
Къарыууна базады.

Бугъачарны сабийле
Арбаз таба тыйдыла.
— Кеч болгъанды, тынчай!—деб,
Орунчукъгъа джыйдыла.

ЧЫБЫКЪ.

Егюз урур ючюн кессенг чыбыкъны,—
Андан эки заран бла бир хайыр.
Хайыры—ол джарлы малны тартханы.
Заранларын мен айтайым, сен айыр:

Бир зараны: «тили, ауузу болмагъан»
Хайыуанны чыбыкъ бла ургъанынг.
«Тья» десенг да, «хайд» десенг да,
Джюрегин сампал таууш этдиргенлей
Тургъанынг.

Экинчиси: джаш чыбыкъны джашаудан
Сени амалтын айырылыб къалгъаны.
Есмей, чакъмай неда кёрмей кёрлюгюн,
Хайыр боллукъ затны зыраф болгъаны...

Ким билсин, ол уллу терек болур эд,
Салкъынында тыйыншлы джан солур эд.
Джасаныр эд, табигъатны джасар эд,
Джашарыгъы чакълы бирни джашар эд!..

Абадан бола эсем.

Мен бу элде туугъанма,
Бузоу кюте тургъанма.
Иги кютюб, тойдуруб,
Бюсюреулю болгъанма.

Сора ойнаргъа баргъанма,
Ойнай-ойнай къалгъанма.

Бузоуланы эмизиб,
Ышар айыб алгъанма.

Андан бери ишиме
Таякъ киби къатханма.
Ол айыбны юсюден
Кёб кюрешиб атханма.

Мени окъуяллыгъымы
Атам, анам билмейле.
Алкъын гитчечиксе деб,
Школгъа да иймейле.

Абадан бола эсем,
Алты джыл тола эсе,
Мен да окъургъа келликме,
Дерслерими билликме.

Чат суу.

Туугъунчуннга билиб туудунг
Этеринги.
Тууар-туумаз Къобан таба
Кетеринги.
Джетекледен джыйыласа,
Кюч аласа.
Ёкюресе, сызгъыраса,
Ышараса.

Секирсенг да секиртмеден
Таукел этиб,
Айран кибик агъарады,
Къоркъуб, бетинг.
Алай а сен сау-саламат
Андан агъыб,
Кёгересе, кёмеуюлде
Къалмай агъынг.

Кеси аллынга шыбырдайса
Айланмада.
Къулакъланы сасытаса
Шоркъалада.
Сыйлы тауну къууанч тёкген
Джыламугъу!
Сен саулукъса! Сен джашауса
Адамлагъа!

Тауушунгу, татыуунгу,
Тюрсюнюнгу —
Татлы тилде, сыйген кезде,
Сакъ къулакъда
Балсытама сени кёрген
Хар кюнюмю.
Джюрек тебе, ёпке солуу
Алгъан чакъда.

Атланаса тенгиз табар
Умут бла,
Сенден алгъын кетгенлени

Джолун кьюуа,
Къайтаса сен таугъа келген
Будут бла,
Тама-тама! Синге-синге!
Тууа-тууа!

Къой бла бёрю.

Бир къобандан ичгенликге
Къой бла бёрю,
«Сенсе!», «Менсе!» деб джашаргъа
Келмез эблери.

Бу не затды?

Джексенг, джюкню элтеди,
Сюрсенг, итни джетеди,
Минсенг, бели табды —
Бу не затды? (атды!)

Рысхыны сакълайды,
Таныгъанын джакълайды.
Юсю битеу тюкдю —
Бу уа неди? (итди!)

Джазда джашил киеди,
Къачда сары киеди,
Къойну толу кегетди —
Бу уа неди? (терекди!)

Акъыл айтад соргъаннга,
Анга нёгер болгъаннга.
Хар бир сёзю бек табды,—
Бу не затды? (китабды!)

Тийиб туруб батады,
Джарытыб джылытады.
Адам джетерлей тюкдю —
Бу уа не затды? (кюндю!)

Джылылыкъны кърлугъун
Кюнден тартыб алады.

Азыкъланы урлугъун,
Джер кърарнына салады.
Омакълыкъны сюеди,
Джашил кийим киеди.
Болджалы бек азды —
Бу не затды? (джазды!)

Урлукъланы чыгъарыб,
Бачхаланы сугъарыб,
Битимлени битдиред.
Чагаларын этдиред.
Кёк чепкенни киеди,
Иссиликни сюеди.
Ариулукъдан байды —
Бу уа неди? (джайды!)

Сабанланы джетдириб,
Мюрзеулени джыяды.
Къышха хазыр этдириб,
Гюрбелеге къуяды.
Кёзююнде келеди,
Халкъгъа байлыкъ береди.
Этген иши тюздю —
Бу уа неди? (кюздю!)

Акъ кийизин джайгъанлай,
Гузабалаб джетеди.
Сора, кюн узайгъанлай,
Къатылыкъла этеди.

Джигерлени джаныды.
Хомухланы джаууду.
Сыйлагъаннга — тынчды —
Бу уа неди? (къышды!)

Кюн бла алмала.

— Алманы бир джаны
Къып-къызыл къызара,
Бир джаны уа кёкдю,
Ий, ол алай некди?

— Къызаргъан джанына,
Кёб тийген болур кюн.
Кёклея къалмагъаны,
Баям, аны ючюн...

— Къызыл чюгюндюрню
Кёргенмисе джерде?
Боллукъмуду анга
Кюн къызартды дерге?

Не уа чыммакъ алма
Ол хоншу терекде,
Бир джаны — келекке.
Бир джаны кюнбетде,

Нек къызармагъанды
Тышы эмда ичи?
Кюн сайын юсюнде
Кюн тургъаны ючюн.

Тубан.

Къаргъа-къузгъун суйюнелле,
Тубан деселе.
Джолоучула онгсунмайла,
Сени кёрселе.
Омакъланыб келгенликге,
Сыртладан аууб,
Сен бёрюню татахыса,
Малчыны—джауу,
Сен уруну нёгерисе,
Ызын джашыра,
Къоркъууундан къутхараса,
Суйюб ашыра.

Тюз баргъанны кёзюн байлай,
Алына кире.
Аджашдырыб джибересе,
Артындан кюле.
Джерни бетин тутуш тутуб,
Бараса кёче.
Къолдан келсе, сен кюндюзню
Этеренг кече.

Сенден эсе боран игид,
Турса да бузлаб,
Сенден эсе кече да артыкъ—
Кёкде джулдузла.

Шылпынг, мылынг, салкъынынг да
Керек тюлд сени,
Этме мутхуз чууагъымы
Елгюнчю мени!..

Чычханчыкъ.

Къараб, сайлаб чапыракъны
Иги-игисин,
Джыя эди чычхан къышха
Мижегисин.

Кёк кюкюреб, кючлю-кючлю
Джашнагъанды.
Иш къызыудан-къызыу барыб
Башлагъанды.

Кюкюрейди хаман къаты,
Къалмай джауб.
Чычханчыкъ да тохтамайын,
Къалмай аууб:

«Энди бирчик элталсам» деб,
Энтда бирчик,
Арыгъандан, терлегенден
Тамам джунчуб.

Чабыб барыб, джортуб келед
Джюгю бла.
Алай а иш бошалмады
Иги бла.

Ол къургъакъгъа джашнай эди,
Джаумазлыкъ эд,
Ол джаугъунчу бу да тохтаб
Къалмазлыкъ эд.

Бек тиерсиз, кёбдю муну
Мижегиси.
Он джылына джетер, ашаб
Турса кеси.

«Энтда бирчик келтиралсам,
Боллукъ эди,
Аны бла джыяр орнум
Толлукъ эди» —

Деб къызмарчыкъ, къайтыб келе
Кыстау барыб,
Бир абына, бир сюрюне,
Тамам арыб,

Биягъы кёк биягъынлай
Кюкюреди,
Чычханчыкъны джюрекчиги
Титиреди.

Болушмады чапырагъы
Ауузунда.
«Джижд!» — дегенден ёнге къарыу
Къалмад мында.

Тыпырдады, бурнундан да
Келди къаны.
Худжу къалды мижегиси,
Чыкъды джаны!

Суу чыпчыкъчыкъ.

Исси келди, булут джыя,
Булут келди, джангур къуя,
Джангур келди, джер джибите,
Джибиу келди, ханс тирилте.

Кёк Къобанда акъ шоркъала
Боз болдула, шуулдаша.
Джырлайдыла кеслерича,
Бары бирча, бир тамаша.

Джангур джаусун, буз урмасын,
Терк толкъунла джагъалаша.
Джашауунга къоша-къоша,
Сюйгенингча бирни джаша!

Исламчыкъ.

Ислам! Ислам! Ой, Ислам!
Сен бар джерде—кюлкю, чам,
Джыгъыласа, къобаса,
Сюрюнесе, чабаса.

Учунаса, тебсейсе,
Кесчигинги эслейсе,
Харс урабыз, къууана,
Сени бла джубана.

Ислам къылыкъ этмейди,
Ашарыгъын тѣкмейди.
Терезеге минмейди,
Сернеклеге тиймейди.

Ой, Исламчыкъ! Исламчыкъ!
Бѣрю чабды, бери чыкъ!
Къойчукъланы табхынчы!
Къозучукъну къабхынчы,

Джетейик да тутайыкъ,
Гѣзенчикге атайыкъ.
Сынджыр бла тагъайыкъ!
Таякъ бла къагъайыкъ!

Ой, Исламчыкъ, Исламчыкъ,
Уккаш этиб къысханчыкъ.
Сагъышымы чачханчыкъ,
Кѣзлерими ачханчыкъ.

Сыртда боран уллуйду,
Кёкде джулдуз суууйду,
Арбаз къардан агъара,
Джол чыгъады чанагъа.

Чаначыкъны алайыкъ,
Къабхакъчыкъгъа барайыкъ.
Къараб турмай тынчайыб,
Къызыу-къызыу учайыкъ.

Ислам учуб барады,
Тюбюндеги—чанады,
Бара барыб джыгъылды
Джыларыгъы тыгъылды.

Акка къараб турады.
Кюлюб къарны бурады,
Ислам энтда минеди,
Ислам уча биледи.

Ой, Исламчыкъ! Исламчыкъ!
Кеси миниб учханчыкъ.
Акка тартыб къайтханчыкъ,
Юйде хапар айтханчыкъ.

Отда къазан къайнайды,
Ислам тёрде ойнайды.
Кеч къарангы болады,
Кёк джулдуздан толады.

Акка къагъыт джазады,
Сени атанга «салам» деб,

Амма тилек тилейди:
«Эсен келсин балам»,—деб.

Ананг урчукъ къатлайды,
Ишден келиб, джыр джырлай.
Атанг чекни сакълайды,
Ойнар ючюн сен былай...

Акка бла мен.

«Алгъа да барма! Артха да къалма!
Ортасында бол!»—десе да акка:
Къайда болсам да башхасы джокъду,
Керек джерими санайма табха.

Джаш терекчик.

Джаш терекчик, къаршчы туруб
Къаты джелге,

Аумай, сынмай къалалыргъа
Мадар излей,

Тамырлары терен кириб
Туугъан джерге:

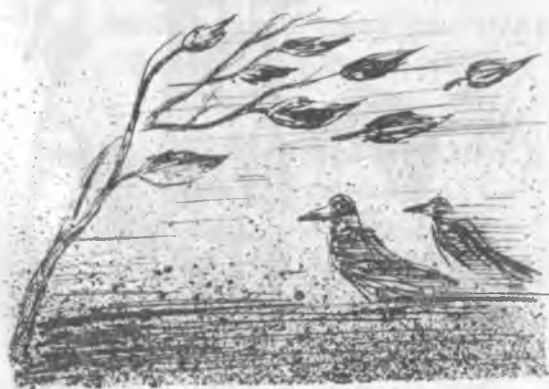
«Джер кетмейин юзюлмезбиз
Къоркъма, биз!» дей,

Бюгюлед да джерге джатыб,
Къобад ёрге:

«Ай, медет!» — деб къайгъыралла
Кёрген-кёрген.

Чыдаялды!.. Джел шаушалды!..
Сюелди ол!..

Сынганлагъа, аугъанлагъа
Кёргюзе джол!

Урлукъ башха, татыу къаршчы болса да...

Шибижи да, агурча да,
Быхы да
Бир тахтада, бир джерчикде
Ёсдюле:
Болмадыла бир-бирине гырхы да,
Хар къайсысы кёзююне
Джетдиле...

Урлукъ башха, татыу къаршчы
Болса да,
Кеслерича керекдиле
Хар бири.
Адам улу мындан оюм
Алса да,
Гъыр-мыр болмай джашар эди
Ёмюрю!

Биджи бла Хиджи.

Робертим—Биджичик.
Борисчигим—Хиджичик,
Чегетчикге бардыла,
Аман акъыл алдыла.

Гитче нызы терекчик
Кюрешеди ёсерге.
Была оноу этдиле
Терекчикни кесерге.

«Терекчикге тиймегиз,
Джокъду бизге хатасы!
Майна, къараб туралла
Анасы эм атасы.

Кёрмеймисиз, джарлычыкъ,
Сизден къоркъуб, къалтырай,
Джангы тийген кюн бла
Джыламугъу джылтырай.

Майна, бары терекле,
Бир-бирине шыбырдаб,
Къайгъыралла чегетде,
Бутакълары кымылдаб»,—

Дегенимде, джашчыкъла,
Меннге-меннге къарашыб,
Сорадыла соруула
Сёлешебиз джарашыб:

- Муну джаны бармыды?
- Ачыймыды джарасы?
- Джылаймыды ёпкелеб?
- Урушамыд анасы?

— Аны джаны зыгытды,
Джерден бери чыгъыбды.
Джара тюшсе ачыйды,
Анасы да джарсыйды.

Хата, кылыкъ этмейди,
Ары-бери кетмейди.
Булчукъларын иеди,
Сабийлени сюеди.

— Биз да кылыкъ этмейбиз.
Тереклени кесмейбиз.
Джибермейбиз малланы,
Кюйдюрмейбиз къауданны.

Айыблы.

- Сен бёрюню нек ёлтюрдюнг?
- Елтюрмесем, кьоймай эди малымы.
- Айню уа нек ёлтюрдюнг?
- Елтюрмесем, кьоймай эди джанымы.
- А къушну уа нек атханса?
- Аны атханым: джюджеклени дауу ючюн.
- Маралны уа нек ургъанса?
- Тюзюн айтсам: айыблыма аны ючюн!..

Сейир тон.

Эртде, бурун бир джерде,
Эл-Джурт деген бир элде,
Джашай элле таулула,
Джашаулары даулула.

Юлешинмей берилген
Хауа бла ичер суу.
Элге чюйре керюннген:
Джасакъ, телеу—кёб джарсыу.

Джылладача болмайын,
Быйыл палах болгъанды:
Хан, хар юйге къоймайын,
Артыкъ джасакъ салгъанды.

Алай деген ол кеси,
Бир темирни бергенди:
— Темирден бичиб, тигиб
Тон этигиз,—дегенди,—

Этер адам болмаса,
Бу буйругъум толмаса,
Юй башындан бирер ат
Джыйыб берсин джамагъат.

Бу сёз бла джюйюсхан
Элге келиб къайтханды.
Кете туруб дагъыда
Быллай хапар айтханды:

— Бир кюн сизни аджирле
Тауда кишнеб башлалла.
Байталларым, эшитиб,
Бири къалмай ташлалла.

Джюзден артыкъ тай болду
Аны юсюнде зараным,
Энди сизге буйругъум:
Кишнетмегиз аланы.

Бор атынлай айтылыб
Бу затланы хапары,
Сагъыш, оюм этдиле
Уллу, гитче—хар бары.

Башха тюрюлю бир мадар
Табалмайын джамагъат,
Джюйюсханнга джыйдыла
Юй башындан бирер ат.

Чууа тюше, борч тюше,
Алай буюрса къадар,
Табмагъанды Ходжа да
Бергенден башха мадар.

Ол заманда бир джашчыкъ
Джюз сабийни алгъанды,
Башчы болуб алагъа,
Ханны элине баргъанды.

Тюбюнде уа тюеси,
Аны юсюне олтуруб:

Артмагъыны бир джанын
Отлукъ ташдан толтуруб.

Бир джанында артмакъны—
Узунсакъал текеси.

Сабийлеге буйрукъну
Беред джашчыкъ бир кеси:

— Хан джашагъан бу элни
Къыйырындан киригиз!
Таякъ уруб, таш атыб,
Бир ит къоймай сюрююз!

Елтюрююз итлени,
Аямайын уругъуз!
«Хап!» дериги къалмасын,
Бир джукъ къоймай къырыгъыз!

Уруб, къуууб итлени
Къара халек этдиле.
Сабийлени тутуб эл
Ханны аллына элтдиле.

— Нек къоймайсыз итлени?
Не этгендиле сизге ала?—
Деб соргъанды джашчыкъгъа
Хан, ачыудан дуу джана.

— Елтюрелсем, — деди ол, —
Бирин къоймай къырырем,
Кёл кенгдириб алагъа,
Керпеслениб турурем.

Джыйын джанлы джетдиле,
Мен кьой кюте тургъанлай,
Барын кесиб кетдиле,
Къалдым алай тууайлай.

Быланы уа чакъырдым,
Джангыз бири бармады,
Къой сюрююм кьырылды,
«Юс» деригим къалмады.

— Джашаусуз джан!—деди хан,—
Нек этмейсе сен сагъыш?
Джюз кьычырым джерден ит
Къалай эшитир таууш?!

— Анда тау аджирлени
Ойнаб кишнегенлери
Байталланы ташлата,
Къалай келиред бери?—

Деб соргъанды ханнга ол,
Таула таба тутуб къол.

Аны бла тохтамай
Былай айтды ол ханнга:
— Ма бу отлукъ ташланы
Ийгендиле эл санга.

Мындан халы этсин деб,
Юзюлмезча ёмюрде.
Аны бла сеннге да
Тон тигерча темирден.

— Къаллай халы боллукъду
Отлукъ ташдан?—деди ол,—
Кесерикме башынгы,
Бу сёзюнге ие бол!

— Нек болмайды, темирден
Тон тигилген ёмюрде,
Отлукъ ташдан да халы,
Не сейири бард аны?

— Ой джашаусуз, къарттамакъ!
Итден туугъан гыбышы!
Джокъмуду келгенледе
Сенден уллу бир киши?

— Айхай, айхай, барды,—деб,—
Тартды джашчыкъ тюени.
Таукел джууаб бералмай,
Хан турады сюелиб.

— Сакъалы болгъан! — деди,
Ол джунчугъан секелли.
— Ма сакъаллы!—деб джашчыкъ.
Алыб келди текени.

Хан сабийден дженгилди!..
Бу зат ачыкъ кёрюндю.

Хан—ханланы баш ханы,
Эки болмаз айтханы.

«Акьыл кьартда, джашда тьул,
Башда кёреем!—деди,—
Ат джасакъны кечдим!»—деб,
Ол алайда сёз берди.

Теке бла бёрю.

— Урудан бир чыгъар,
Къарнашчыгъым, мени! —
Деб бек тилегенди
Текечикден бёрю.
— Туталсам!..—деди ол —
Шо, кьолумдан келиб,
Къалгъан бёрюлени да
Къуяр эдим бери.

Къара кишиу.

Къарт болгъанды къара киштик,
Мыдахды кеси.
«Тауукъ тюшю—тары бюртюк»
Чычханлада эси.

Джюрегин тырс джарадыла
Ала кишиуну.
Базыб джууукъ барадыла
Къатына муну.

Джеталмайды, туталмайды,
Кетелле къачыб.
Анча сайын тиш къысады,
Джюреги чанчыб.

Сагъыш этиб, кёб ойланыб,
Бир акъыл табды.
Ала таба ары айланыб,
Ол былай айтды:

— Кимни къызын, кимни анасын,
Кимни къарнашын,
Кимни эгечин, кимни атасын,
Кимни да джашын

Къурутханма! Энд уллайдым,
Кесим—рахын.
Разылыкъ бермесегиз,
Кёбдю гюнахым.

Аны табсам, кетер эдим
Кяба кылыргъа,
Елгюнчюннге гюнах этмей,
Анда турургъа.

Джыйылыгъыз, ашырыгъыз,
Ышарыб, кюлюб.
Андан сора сизге ашхылыкъ,
Меннге—игилик!..

Оноу этиб чычхан кутам
Табхан акъылы:
«Елюгю да анда къалсын!»—
Делле да ахыры,

Джыйылдыла, джокъладыла,
Бири джокъ анда.
Келечиле джибердиле:
«Терк джет!»—деб анга.

Ол а келмед... Мыдах сорду,
Сёлешмейин кёб:
— Мен таныгъан мыйыкълары
Юсюндемид? — деб.

— Мыйыкълары юсюнделле...
Алай а кеси
Разылыкъ излейд бизден —
Кябадад эси.

— Алай эсе, ашырыгъыз,
Чыгъар хапары.

Мен а, тюзю, бетлешаллыкъ
Тюйюлме барыб!..

Барысы да джыйылдыла,
Келмеди бири.
Киштик юнню бегитгенди,
Хыныды тюрю.

— Сиз къапчыкъны, башы кёкге
Ачыкъ тургъанлай,
Нек тешесиз тюбюн, джанын
Ма былай-былай?—

Деб къапчыкъны кёрюздю да,
Къарады джити.
Къалтырайла, титирейле,
Бир-бирин тюртюб.

Энтда сорду, сорууна
Табмады джууаб.
Ма башланды: кимин эзед,
Кимин а—бууад...

Аякъ таууш, тамакъ таууш
Юйде тул-тубан!
Сынгар бир да болалмады
Саулай къутулгъан.

Тырнакъ аджал! Тиш ууахты!
Бары мыжт болду.

Ол келмеген джангыз чычхан,
Елмей, сау къалды...

Джангызны да къоймаса эд
Бизге бушуугъа,
— Джигит!—дерге боллукъ эди
Бизни кишиугъа.

Къой бла къозула.

Кёзге тюртген кёрюнмезча,
Къарангы.
Къозу сюрюу къой сюрюуге
Ычхыныб,
Къалай кыйынд джолукъдуруу
Аланы.
Макъыралла, мангырайла
Къычырыб.

Ауаз сесе, джыйы бла
Джыйылай,
Ана, бала бир-бирлерин
Табдыла.
Табхан-табхан эме, эмизе,
Тынгылай,
Бир кесекден рахат болуб
Джатдыла.

Къаргъала.

Къаакъ! Къаакъ! Къаргъала,
Къонадыла къаргъа ала.
Ёрге-энишге джорталла,
Хар бир затдан коркъалла.

Ары-бери чабдыла,
Бир мыллыкны табдыла.
Гырхы-гырхы тартдыла,
Джуду-джуду къабдыла.

Алгъын кёрген атасы,
Арта кёрген баласы.
Иги эди табылса,
Хар кюнде да бу насыб.

Ашай башлаб къарт къаргъа,
Сёзюн, тилин бир этди.
— Тынгыла!—деб джашына
Быллай акъыл юретди:

— Кёбдю бизни джауубуз,
Джукъ ашасанг, аш ара,
Эки къабханынг сайын,
Тёгерекге бир къара!

Балачыгъы ойланыб,
Кесин сёзге тюзетди.
Атасына айланыб,
Ол да былай юретди:

— Атачыгъым, джашауда
Сенден да сакъ болайым.
Эки къабыб къарамай,
Къабхан сайын къарайым!

Ата къаргъа, къууаныб,
Айтды, болмай аккыллы:
— Акъыллыны баласы —
Кесинден да акъыллы!

Сокъур чибин.

Сокъур чибин! Сокъур чибин!
Былай некди атынг сени?
Сокъур огъай, сау да кёрмез,
Ичинг суйсе, сен кёргенни.

Сени сокъур этген—джутлукъ,
Къабханлыкъгъа—джанламайса,
Бурнунг джетсе, баш сугъаса,
Елеме деб къарамайса.

Аджал къысха киргенликге,
Кёзню джумуб къояса анга.
Къарнынгы бек суйгенликге,
Бояласа къызыл къаннга.

Къойчу бла къаргъа.

— Кече чууакъ болсун!
Кюндюз тубан болсун!
Малгъа бёрю чабсын!
Къаргъа мыллык табсын!—

Деб тилей эд «аллахындан»
Кече къаргъа.
Тутуш тубан баса эсе,
Танг атаргъа.

Тубанда уа—джанлы чабмай
Болмай эди,
Джанлы чабса, мыллык тюшмей
Къалмай эди.

Бир кюн къаргъа тюшдю къолгъа,
Къойчу тутду.
Юсюнде бир тюк да къоймай
Таза джулкъду.

Урушмады, неда урмады,
Джулкъуб бошаб:
— Бар энди!—деб, бир сёз айтыб,
Къойду бошлаб.

Аяз кече къымыжалай
Къалгъанында,
Джарлы джанны къалтырауукъ
Алгъанында,

Былай айтыб тилегенди
«Аллахындан»,
Чыгъар ючюн сюрюучюню
Палахындан :

— Кече тубан болсун!
Кюндюз чууакъ болсун!
Кюн шаушалыб турсун!
Манга джылыу урсун!

Улакъ бла эчки.

Кийиклени арасында
Бир эчкиге
Окъ тийди да, ол чѳргелди,
Барды къаны.
Улакъчыгъы къачды джоппу
Бла бирге.
Къайтыб келиб, джокъламады
Бир да ол аны.

Экинчи кюн башха эчкини
Улакъчыгъын
Атдыла да, ана къачды,
Бала къалыб,
Алай а ол, истемейин
Кеси джанын,
Баласына къайтыб келди,
Бара-барыб.

Мамурач.

Мамурашчыкъ анасыны
Къатында
Ары-бери секиреди,
Ийнакълаб,
Мараучу да наз терекни
Артындан
Ышанлайды, неге эсе да
Туракълаб...

Бусагъатда бир тюшюрсе
Эди ол
Тиширыуун, сабийин да
Эсине:
«Чёрчекликни къояйым!» — деб,
Силкиб къол,
Айыб эте кетер эди
Кесине...

Бир да ажымсыз хата чыкъды
Чёрчекден,
Къоргъашынны джибергенди
Учуруб.
Атхан огъу тийгенди да
Джюрекден,
Айю тауну къычыртады
Къычырыб.

Бир кесекден джаныуарны
Санлары
Къымылдамай, тохтадыла
Сойланыб.
Бычакъ бла сояр къанда
Уучу аны
Башлагъанды, ёлгенди деб
Ойланыб.

Чыгъыб баргъан татлы джанны
Тохтатыб,
Джаралы айю джауун къолгъа
Алгъанды.
Джан ауалда ёлюм къара
Баш атыб,
Арт къарыуун аямайын
Салгъанды.

Кёк талада, къара ташны
Джанында,
«Биреу» джатад шокк бла
Урулуб.
Узакъ бармай, туура аны
Аллында,
Экинчи да—башы артына
Бурулуб...

Излей кетген джашла къайтыб
Келдиле:
— Худжу арбазны эшиклерин
Кенгине ач!—
Табханларын тюрлендирмей
Бердиле:

Адам ёлюк, айю тери,
Мамурач.

Джарым джолда джашлай кьалгъан
Джаш ана,
Бушууланы тенгизине
Батханды,
Джашчыгъына, ангылар деб
Ышана,
Мамурачны кьоша, былай
Айтханды:

— Мындан ары сен атасыз,
Бу уа—ёксюз...
Атанг кеси алай этиб
Кетди эсе,
Шохайчыкъла болугъуз
Энд экигиз,
Къадар сизге чюйре затны
Этди эсе!

Чибинчик.

Кёзюме тюшген
Бурху чибинчик!
Умай чыгъарсам.
Учуб кеталсанг.
Джангы чырмаула
Джолукъмай джолда,
Нёгерлеринге эсен
Джеталсанг!..

Джюджекчик.

Акъ джюджекчик анасыны
Биргесине,
Мыдахлыкъны ызы да джокъ
Аны эсинде,
Бирге-бирге эгешчикле,
Къарнашчыкъла
Татлы ананы джылыуунда
Къалкъый-джукълай,

Кюнден-кюнге аякълана,
Джюу-джюу эте,
Ана-бала бир-бирлерин
Эркелете,
Айныйдыла, ёседиле бек
Чарпыусуз,
Къалмайдыла не кесек да
Ашсыз-суусуз.

Бир орунга джыйды бир кюн
Иелери,
Кирген чыкъмаз! Чыкъмаз кирмез!
Энди бери.
Хоншусуна аманатын
Этген эди.

Хоншусу уа къарамайды
Иесича,
Акъ джюджекчик ойлашханды
Ол кесича.

Тёзалмайын джашаууну
«Къыйынына»,
Учуб минди бир къанганы
Къыйырына.

Сыбдырылыб, гак-гук эте,
Къанатланыб,
Чыкъды орнундан. Айланады
Омакъланыб.

Кеси ата, кеси ана,
Кеси джюджек
Болса да, анга джашау къыйын
Тийгенди бек.

Кюрешеди, табалмайды
Аш неда суу.
Ызына уа киралмайды,
Этед бушуу.

Былай бла бир талай кюн
Ётгенинде,
Бёгек джюджек къарыусузгъа
Джетгенинде,

Иелери энтда къайтыб
Келген эди,
Терсейгенни джарсыгъанын
Кёрген эди.

Ашны, сууну биягъынлай
Берген эди,
— Бучукъ ёлмей къаллыкъ болмаз!—
Деген эди.

Энди акъылы алгъын болса
Биргесине,
Энчи чыгъыу келсе да таб
Аны эсине,

Джанын джоуу джангылычны
Этмез эди.
Кеси аллына терсине
Кетмез эди.

Симсирейди... Дарман себеб
Боллукъ болмаз.
Тентирейди... Бучукъ, эшта,
Къаллыкъ болмаз...

Биринчи тамчы.

Биринчи тамчы, суйюмчю тамчы!
Кёкледен кете, джерлеге джете.
Мылы джол салдынг къургъакъ хауада,
Нёгерлеринге башчылыкъ эте!

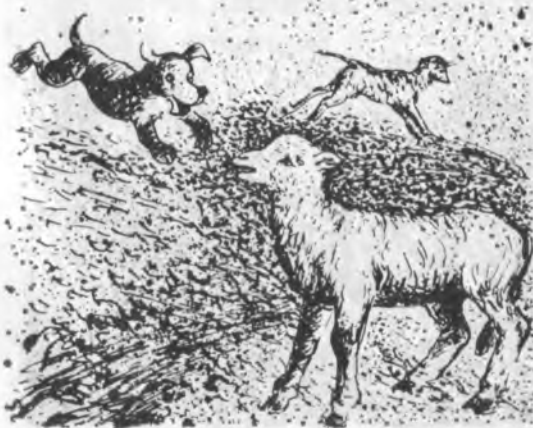

Эгизле.

Эки эгиз кьозу бирден чабдыла
Аналарына,
Кючюкчюк чыкьды кьайдан эсе да
Тюз алларына.

Андан юркдю да бирчиги чартлаб
Терс джары кетди.
Негерчиги уа кьызгъан анагъа
Гузаба джетди.

Джетгенлигине, эмизмей анга
Табхан анасы
Булджутуб турду, кьайтыб келгинчи
Бирси баласы.

БАШЛАРЫ

Юч зат	2
Юч сёз	2
Пионер	2
Къач	3
Бир чкойреди	4
Бола тургъанлай амалынг	4
Джунчумасын ол да алай	4
Балта	5
Анамы бир кёрюб	6
Сёлеше билсем	6
Эки кирсиз	7
Сагъыш эт	7
Бармакъла	7
Джангы джыл	8
Бармакъларым	8
Сюйюб джаша	9
Мийик болсун	9
Тырнау	10
Эки шохай	11
Къарт бла джаш	12
Тетрадла	14
Амма бла туудугъу	14
Джилтин	15
Агъач киши	16
Колхоз бачха	16
Сом	17
Къойчуну джыры	19
Бёрю бла агъач тауукъ	20
Сокъураны	21
Киштик	22
Уучу	22
Къадыр	23
Кёзлеу бла тенгиз	23
Маске бла итле	24

Турнала	24
Сѣлеширге тили болса бу малны	25
Тобум	26
Оюмсуз	26
Теке	27
Терен кенгеш этдиле	28
Ёсе эсе да чегетде терек	29
Чѣмюч	32
Бугъачар	31
Чыбыкъ	32
Абадан бола эсем	32
Чат суу	33
Къой бла бѣрю	35
Бу не затды?	36
Кюн бла алмала	38
Тубан	39
Чычханчыкъ	40
Суу чыпчыкъ	42
Исламчыкъ	43
Акка бла мен	45
Джаш терекчик	46
Урлукъ башха, татыу къаршчы болса да..	47
Биджи бла Хиджи	48
Айыблы	49
Сейир тон	50
Теке бла бѣрю	55
Къара кишиу	56
Къой бла къозула	59
Къаргъала	60
Сокъур чибин	61
Къойчу бла къаргъа	62
Улакъ бла эчки	63
Мамурач	66
Джюджекчик	67
Биринчи тамчы	69
Эгизле	70

Семенов Азрет Исмаилович

ВОЛШЕБНАЯ ШУБА

**Книга стихов для детей
младшего школьного возраста**

На карачаевском языке

ИБ № 1937

Редактор А. И. Кубанов. Художник У. К.-Г. Мижев. Худ. редактор Л. А. Асланова. Техн. редактор Г. И. Скачкова. Корректор Р. О. Семенова. Сдано в набор 20.05.86. Подписано в печать 19.03.87. Формат 70x90¹/₁₆. Вумага типографская № 1. Гарнитура школьная. Печать высокая. Усл. п. л. 5,3. Усл. кр.-отг. 6,2. Уч.-изд. л. 3,3. Тираж 4000 экз. Заказ № 3631. Цена 20 коп.

Карачаево-Черкесское отделение Ставропольского книжного издательства. 357100, Черкесск, пл. Кирова, Дом печати. Карачаево-Черкесская укрупненная типография. 357100, Черкесск, Первомайская, 47.

